

Джумагулова Ч.Б.

КЫЛМЫШТЫН ОБЪЕКТИВДҮҮ ЖАНА СУБЪЕКТИВДҮҮ ЖАКТАРЫНЫН ӨЗ АРА БАЙЛАНЫШЫ - БАҢГИ ЗАТТАРДЫ МЫЙЗАМСЫЗ ЖҮГҮРТҮҮ УЧУРУНДА ДАЛИЛДӨӨ ПРЕДМЕТНИН ЭЛЕМЕНТИ КАТАРЫ

Джумагулова Ч.Б.

СООТНОШЕНИЯ ОБЪЕКТИВНОЙ И СУБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ ПРЕСТУПЛЕНИЯ – КАК ЭЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТА ДОКАЗЫВАНИЯ ПО ДЕЛАМ О НАРКОБИЗНЕСЕ

Ch.B. Dzhumagulova

RELATIONSHIPS OF THE OBJECTIVE AND THE SUBJECTIVE PART OF THE CRIME AS AN ELEMENT OF THE SUBJECT OF PROOF IN DRUG BUSINESS CASES

УДК: 343.985.5

Макалада жалпысынан кылмыш иштери боюнча далилдөө предметинин алкагында жана өзгөчө баңги заттарды жана психотропук заттарды мыйзамсыз жүгүртүү боюнча кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарынын өз ара байланышына байланыштуу талаштуу маселелер көтөрүлөт. Кылмыштардын криминалистикалык мүнөздөмөсүнүн көйгөйлөрү боюнча ар кандай илимпоздордун ой-пикирлерин талдоо жана салыштыруу авторго: кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарынын өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен, ошол эле учурда соттук-криминалисттик мамилелерден алынган баңги заттарга байланыштуу кылмыш иштеринде анын структуралык элементтери боюнча өз позициясын билдирүүгө; кылмыштын каралып жаткан тараптары тергөөчүнүн жана соттун белгилүү бир билим объектиси экендигин, демек, аларды билүү методдору адамдын эрктүү жана интеллектуалдык иш-аракетинин структурасынын жалпы илимий концепциясына негизделиши керек. Автор тарабынан макалада келтирилген изилдөөлөрдүн натыйжалары кылмыштуу топтор тарабынан жасалган баңги заттарына байланыштуу кылмыштарды иликтөөнүн соттук методологиясына бир катар жоболорду киргизүүгө негиз берет.

Негизги сөздөр: кылмыш, объективдүү жагы, субъективдик жагы, баңги кылмыштары, инсандык, кылмыштуу топ, билим объектиси, далилдөө, элемент, предмет, мүнөздөмө.

В статье поднимаются дискуссионные вопросы, касающиеся соотношения объективных и субъективных сторон преступления в рамках предмета доказывания по уголовным делам в целом и о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ в частности. Проведенный анализ и сопоставление мнения различных ученых по проблемам криминалистической характеристики преступлений, позволил автору: изложить свою позицию на ее

структурные элементы, подлежащие доказыванию по делам о наркопреступлениях, с учетом характеристики объективных и субъективных сторон преступлений, и при этом с криминалистических подходов; обосновать, что рассматриваемые стороны преступления, являются специфическим объектом познания следователя и суда, а потому методы их познания должны базироваться на общенаучной концепции о структуре волевой и интеллектуальной деятельности личности. Результаты исследования, изложенные автором в статье, дают основание для внесения ряда положений в криминалистическую методику расследования наркопреступлений совершаемые преступными группами.

Ключевые слова: преступление, объективная сторона, субъективная сторона, наркопреступления, личность, преступная группа, объект познания, доказывание, элемент, предмет, характеристика.

The article raises controversial issues related to the relationship between the objective and subjective sides of the crime within the framework of the subject of proof in criminal cases in general and on the illegal circulation of narcotic drugs and psychotropic substances in particular. The analysis and comparison of the opinions of various scientists on the problems of the forensic characteristics of crimes allowed the author: to state his position on its structural elements to be proved in cases of drug-related crimes, taking into account the characteristics of the objective and subjective aspects of crimes, and at the same time from forensic approaches; to substantiate that the considered sides of the crime are a specific object of knowledge of the investigator and the court, and therefore the methods of their knowledge should be based on the general scientific concept of the structure of volitional and intellectual activity of the individual. The results of the research presented by the author in the article give grounds for introducing a number of provisions into the forensic methodology for investigating drug-related crimes committed by criminal groups.

Key words: *crime, objective side, subjective side, drug crimes, personality, criminal group, object of knowledge, proof, element, subject, characteristic.*

Албетте, «... бир катар кылмыштардын олуттуу социалдык коркунучтуулугун азыркы учурда уюшкан түзүлүштөр тарабынан жасалган кол салуулардын көбөйүшү, ошондой эле ар кандай кылмыштуу топторду бириктирүү тенденциясы далилдеп турат. Бирок, өзгөчө коркунучтуу кол салуулардын өсүшү гана эмес, ошол эле учурда уюшкан кылмыштуу топтор тарабынан жасалган кылмыштар барган сайын жогорку уюшкандыкка ээ болуп жаткандыгы да тынчсыздандырат. Муну менен катар, изилденген кылмыш иштеринин анализинен көрүнүп тургандай, укук коргоо органдары жашырылган топтор менен, ошондой эле кылмышкерлердин консолидациясы, алардын куралдары, зомбулуктун көрүнүштөрү жана жабырлануучуга карата өзгөчө ырайымсыздык сыяктуу факторлор менен күрөшүүгө аргасыз болушат» [1, 243-248-бб.]. Демек, сотко чейинки процесстин баскычында кылмыштарды ачуу жана тергөө натыйжалуулугун жогорулатуу жаатында көтөрүлгөн көйгөйлөрдүн актуалдуулугу логикалуу. Ошол эле учурда, кылмыштарды иликтөөнүн жеке методологиясын иштеп чыгууда өзгөчө белгилери далилдөө предметине байланышкан кылмыштардын соттук мүнөздөмөлөрүнө өзгөчө орун берилген.

Кылмыштардын соттук-медициналык мүнөздөмөлөрү кылмыштын тигил же бул түрүнө мүнөздүү болгон, тергөө үчүн эң чоң мааниге ээ болгон жана соттук-медициналык экспертизанын ыкмаларын, ыкмаларын жана каражаттарын колдонууну аныктаган өзгөчөлүктөр экендиги талашсыз. Далилдөө предмети катары кылмыштардын айрым түрлөрүнүн (алардын криминалистикалык белгилеринин элементтери же курамдык бөлүктөрү) маанилүү криминалисттик белгилеринин катарына кылмыш курамын мүнөздөөчү объективдүү жана субъективдүү белгилер кирет.

Кылмыш-жаза мыйзамынын теориясына ылайык, кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарын түзгөн бардык белгилер адатта эки топко бөлүнөт: 1) милдеттүү (негизги) белгилер; 2) милдеттүү эмес (кошумча) белгилер.

Кылмыш белгилерин милдеттүү жана факультативдик деп бөлүүгө далилдөө предмети катары кылмыштын объективдүү жана субъективдүү тарабынын жалпы түшүнүгүнүн чегинде гана жол берилет. Бир катар илимпоздор кылмыштын милдеттүү жана ыктыярдуу белгилерин, эгерде алар кылмыштын квалификациялык белгилерине кирген болсо, бирдей

милдеттүү деп эсептешет [2, 26-б.].

В.Н. Кудрявцев негизги жана факультативдик белгилерди белгилүү кылмыш курамынын чегинде көрөт [3, 81-б.].

Биздин оюбузча, эгер мыйзам чыгаруучу кылмыштын субъективдүү тарабы менен объективдүү тараптын факультативдик белгилерин кылмыштын негизги курамы же факультативдик белгилери катарында киргизсе, анда алар алдын-ала тергөө учурунда такталышы керек. Тергөө органынын кызматкерлери алардын катышын далилдөөгө милдеттүү, башкача айтканда кылмышкердин идеясы (анын ниети, аң-сезими, каалаган максаты, жасалып жаткан иш-аракеттердин мотивдери) конкреттүү кылмыш курамында көрсөтүлгөн коомдук коркунучтуу кесепеттердин келип чыккан же келип чыгышы мүмкүн болгон конкреттүү фактыга дал келип жатабы. Айрым кылмыш курамдарында кылмыштын субъективдик тарабынын акырындык менен өнүгүү процесси узак мөөнөткө созулат. Бул баңги заттардын жүгүртүлүшүнө же баңги заттарынын мыйзамсыз жүгүртүлүшүнө байланыштуу кылмыш курамына мүнөздүү.

Демек, кылмыштын объективдүү тарабынын булагы болуп, адамдын эрктүү аракети - кылмыш жасоого болгон чечкиндүүлүк менен түзүлгөн кылмыштын субъективдүү тарабы эсептелет (эгерде ниет болсо).

Демек, кылмыштын курамы, мисалы, изилдөөнүн предмети катары эсептелген баңги заттарын мыйзамсыз жүгүртүү менен, кылмыш ишинин субъектиси менен кылмыштын объективдүү тарабынын ортосундагы тескери байланышты камтыйт.

В.Н. Кудрявцеванын пикири менен макул болбоо кыйын, тышкы дүйнөдөгү кылмыштын объективдүү тарабында, субъекттин аң-сезими жана эрки, анын мотивдери жана максаттары маанилүү [3, 13-б.]. Бул кылмыштын ушул категориядагы иштерин тергөө учурунда кылмыштын субъектисин (курагы, акыл-эси, акыл-эси ордунда) жана субъективдүү тарабын белгилөөнүн маанилүүлүгүн түшүндүрөт. Субъективдик белгилер (күнөө, мотив, максат) алардын конкреттүү коомдук коркунучтуу иш-аракетинен, анын коомдук коркунучтуу кесепеттеринен (уюшулган кылмыштуу топтор тарабынан жасалган баңги бизнесиндеги укук бузууларга мүнөздүү) табылышы керек. Анын үстүнө, алар кылмыштын белгилери катары анын формасында көрүнөт: объективдүү, семантикалык (семантикалык) көрсөткүчтөр (кылмыш натыйжасы); кол салуу предметинин болушу; уюшкан кылмыштуу топтун мүчөлөрүнүн баңги кылмыштарын жасоо ыкмасы; издерди пайда кылуу механизми,

башкача айтканда, баңги кылмышын жасоонун каражаттары, анын жардамы менен кылмыштын издери пайда болгон; кылмыш даярдалган жана жасалган кырдаал (убакыт, жер, объектти коргоонун шарттары ж.б.) же бир катар коомдук коркунучтуу аракеттер.

Туура көрсөтүлгөндөй, "... учурдагы кылмыш мыйзамдарынын жеткилеңсиздигинин маанилүүлүгү боюнча эксперттер уюшкан топту же кылмыштуу коомду (кылмыштуу уюмду) түзгөн же аларды жетектеген адамдарды кылмыш жоопкерчилигине тартуунун уюштуруучулук жана процессуалдык көйгөйлөрү менен бир катарга коюлат" [4, 118-122-бб.].

Жогоруда келтирилген ушул белгилердин бардыгы, баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү чөйрөсүндө жасалган кылмыштын так квалификацияланышы жана каралып жаткан кылмыштын курамын мүнөздөгөн объективдүү жана субъективдүү белгилерди далилдөө зарыл болгондо, андан ары тергөө жүргүзүү үчүн маанилүү. Бул жоболор баңги кылмышынын соттук-медициналык мүнөздөмөсү үчүн өтө маанилүү.

Акыркы эмгектер, соттук мүнөздөмөлөрдүн аныктамасындагы же структурасындагы өзгөрүүлөр жөнүндө камтылган сунуштарга карабастан, ал жөнүндөгү идеялар олуттуу өзгөрбөйт, алар соттук адабиятта кеңири талданган. Бирок, бардык изилдөөлөр далилдөө предмети катары кылмыштын объективдүү тарабын изилдөө менен гана чектелген.

Кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарынын катышы кылмыш-укуктук аспектке жетиштүү деңгээлде изилденген; соттук-медициналык экспертизада кылмыштын субъективдик жагы далилдөө предмети катары аз изилденген [5, 438-6.].

Кылмыштардын соттук мүнөздөмөсүнүн көйгөйүн изилдеген ар кандай авторлордун ой-пикирлерин талдоо жана салыштыруу, ошондой эле бул көйгөйдү өз алдынча изилдөө, баңги заттардын мыйзамсыз жүгүртүлүшүндө жана жалпысынан мыйзамсыз баңги заттардын жүгүртүлүшүндө жасалган далилдене турган соттук мүнөздөмөлөрдүн бардык негизги структуралык элементтерин бөлүп көрсөтүүгө мүмкүндүк берет: кылмыштын объектиси жана кылмыштуу кол салуунун предмети жөнүндө маалыматтар; кылмыштуу иш-аракет жана андан кийинки кесепет же анын уюшкан кылмыштуу топтун иш-аракетинин натыйжасында келип чыгуу мүмкүнчүлүгү, ошондой эле алардын аракети менен кесепетинин ортосунда себептик байланыштын болушу менен билдирилген коомдук коркунучтуу жосун жөнүндө маалыматтар; кылмыштын уюшкан кылмыштуу топтун мүчөлөрү тара-

бынан жасалган ыкмасы; издерди түзүүнүн механизми, башкача айтканда, баңги кылмышын жасоонун каражаттары, анын жардамы менен кылмыштын изи пайда болот (кылмыш жасоо методу жана кылмыш жасоонун каражаттары, объектилерди коргоо шарттары – бул кандайдыр бир кылмыш жасалган жалпы шарттар), анын негизинде кылмыш даярдалган жана жасалган; кылмыштын өзүнчө субъектиси жөнүндө маалыматтар (курагы, акыл-эси жана акыл-эси ордунда эмес, уюшкан кылмыштуу топтун мүчөлөрүнүн ичинен өзгөчө коркунучтуу кайталап кылмышкер деп табылган адамдын атайын субъектинин статусу бар кошумча белгилер; биринчи жолу же мурда жасалган кылмыштар; жашы жете электер; алкоолдук мас абалында, же баңгизат мастыгында же ачкачылык абалында кылмыш жасаган адамдар). Башкача айтканда, кылмышкердин инсандык өзгөчөлүктөрү жөнүндө сөз болуп жатат; субъективдүү тараптын милдеттүү (күнөөлүү) жана факультативдик (мотив, максат, кээде эмоционалдык абал) белгилери жөнүндө маалыматтар [6, 119-120-бб.].

Кылмыштын субъективдүү тарабы (күнөөсү, мотиви, максаты, кылмыш субъектинин эмоционалдык абалы) кылмышкердин криминалисттик инсандыгынын түзүмдүк элементи болуп саналат. Демек, далилдөө предмети катары кылмыштын субъективдүү тарабы кылмышкердин инсандык курамында каралышы керек.

Кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарынын конкреттүү кылмыш курамында далилдөө предметинин элементи катары катышы чоң илимий жана практикалык кызыгууну жаратат.

Кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарынын элементтерин кылмыш-жаза укугунун чегинде аныктоо маселелерине келсек, биринчиден, бул маселе биздин изилдөөнүн темасына кирбейт, экинчиден, алар бир катар илимпоздордун эмгектеринде жетиштүү деталдуу каралат.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен, биздин оюбузча, көрсөтүлгөн көйгөйдү соттук-медициналык экспертизанын көз карашынан изилдөө зарылдыгы келип чыгууда. Далилдөө предметин кароонун криминалисттик аспектиси баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланыштуу иштерди тергөө учурунда тергөө жана сот практикасынын практикалык жана теориялык муктаждыктарына негизделген [7, 112-114-бб.].

Кылмыштын объективдүү жана субъективдүү тарабынын милдеттүү (негизги) жана факультативдик (кошумча) белгилеринин кылмыш-жаза мыйзамда-

рында иштелип чыккан теориясы, кылмыштын объективдүү жана субъективдик тарабын тергөө же соттук аныктоо учурунда аныкталган процесстерди жана тергөөчүнүн таанып-билүү ишинин конкреттүү формаларын түздөн-түз эске албагандыгын белгилей кетүү керек. Кибернетиканын тили менен айтканда [10, 42-47-бб.], алар "кире бериште", тергөө алдындагы баскычта, далилдөө милдети катары жана "чыкканда" (кылмышка квалификация болгондо), башкача айтканда, тергөөнүн баштапкы этабында гана колдонулат. Бул иштин кылмыш-укуктук аспектилери негизинен кылмыштын субъективдүү жагдайларынын, мыйзам ченеминде келтирилген белгилердин шайкештигин (же дал келбестигин) аныктоодон гана турат. Биздин оюбузча, укуктук мамиле кылмыш иш-аракетинин чыныгы механизмдерин жана анын кесепеттерин белгилөөнүн криминалисттик (когнитивдик) аспектиси, ошондой эле тергөө жүрүп жаткан кылмыштын мотивациясы жана субъективдүү жөнгө салынышы менен толукталууга тийиш.

Соттук-медициналык экспертизанын көз карашынан алганда, тергөөнүн жүрүшүндө кылмыш курамынын мүнөздөмөсү болгон объективдүү жана субъективдүү белгилер жана элементтер билимге баш иет, анткени алар чындыгында анын жүйөөсүнө жана жөнгө салынышына катышкан.

Ошол эле учурда, К.А. Исаева нын позициясын эске албоого болбойт, кылмыш мыйзамы "... мүнөздөө кылмышкердин жана жабырлануучунун инсандыгы, кылмыш жасоонун ыкмалары ж.б. жөнүндө маалыматтарды камтыган шартта жеке методологияны иштеп чыгууга таасирин тийгизет. Бирок, бул мүнөздөмө кылмыштардын айрым түрлөрүн ачуу, тергөө жана алдын алуу, күнөөлүү адамды аныктоо жана ачыкка чыгаруу үчүн мааниси бар белгилерди камтыбайт" [11, 30-33-бб.].

Демек, иштин объективдүү жана субъективдүү жагдайлары кылмыш курамынын белгилери жана анын объективдүү жана субъективдүү тарабынын укуктук моделинин элементтери катары гана эмес, ошондой эле айыпталуучунун жүрүм-турумунун психикалык жана эрктик түрткүсүн жана тергөө жүргүзүлүп жаткан кылмыш окуясынын жөнгө салынышын аныктоочу турмуштук жагдайлар катары каралышы керек. Бул көйгөйдү чечүү үчүн материалдык-укуктук гана эмес, соттук-медициналык мамилелерди да талап кылат.

Жогоруда айтылган теориялык жоболор, айрыкча, кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарын белгилөөдө, тергөөчү жана сот ишинде топтол-

гон далилдер менен бирге, "мыйзамсыз божомолдорду" колдонушат деген адабияттарда айтылган ой-пикирлерди талдоодо ачык-айкын көрүнүп турат.

Бирок, тереңирээк карап чыккандан кийин, каралып жаткан божомолдор өзүм билемдик менен түзүлүп, заманбап илимий идеяларга дал келе бербейт. Демек, алардын биринин пикири боюнча: "Акыл-эси жайында адам жасаган объективдүү дүйнөдөгү бардык өзгөрүүлөр аң-сезимдүү жасалган деп таанылат" [12, 240-246-бб.].

Ошол эле учурда, адам акыл-эси жайында, башкача айтканда, акыл-эси соо болгондуктан, эрктүү, аң-сезимдүү башкарылуучу гана эмес, ошондой эле аң-сезимсиз (рефлексивдик) жана аң-сезимдүү (инстинктивдик) аракеттерди жасайт, бул дагы "объективдүү дүйнөдөгү өзгөрүүлөргө" алып келет, бирок аларга таандык эмес атайылап жасалган жүрүм-турум актылары.

Мисалы, баңги заттарын уурдоо учурунда баңги ачкачылыктан жабыркаган адам баңги затын уурдоо үчүн саламаттыкты сактоо мекемелерине кирүү үчүн эшиктин кулпусун талкалап салгандыгын түшүнөт, бирок анын эрктүүлүк касиеттери тоңуп калган, башкача айтканда, мындай адамдын аң-сезими, анын жасалган учурдагы ыктыярдуу сапатына дал келбейт, кылмыштар, ал өзүнүн каалоолоруна туруштук бере албайт.

"Актынын объективдик тарабынын формасына жана мазмунуна байланыштуу субъекттин өзүнүн түшүндүрмөлөрү ишенимсиз деп эсептелет" деген божомол практикалык тажрыйбага дал келбейт. Чындыгында башка тенденциялар байкалууда: ашыкча баа берүү ("ишенимге" кабыл алуу) жана күнөөсүн мойнуна алган шектүүнүн, айыпталуучунун, соттолуучунун көрсөтмөлөрүн сын көз-карашсыз кабыл алуу. Ошондуктан, биз "ишенимсиздик" жөнүндө эмес, мындай маалыматтардын кемчиликтери жөнүндө сүйлөшүшүбүз керек. Айыпталуучу жана шектүү адам, ошондой эле күбө жана жабырлануучу иш боюнча объективдүү чындыкты аныктоо үчүн маанилүү болгон далилдөөчү маалыматтарды, фактылык маалыматтарды алып жүрүүчүлөр болуп саналат.

Соттук тергөө практикасында өзүн-өзү айыптоо, шектүүнү (айыпкерди) күнөөсүн жана жалган жалаасын мойнуна алуу же четке кагуу белгилүү. Демек, жазык процесстик мыйзамдары тергөө органдарын жана сотту айыпталуучунун көрсөтмөлөрүн жөнөкөй далил катары кароого багыттайт, башкача айтканда, алар күбөнүн, жабырлануучунун көрсөтмөсүнө теңештирилет.

Кылмыштын объективдүү жана субъективдүү

жагын аныктоо үчүн "салттуу эмес ыкмаларды" кылмыш-жаза процессине киргизүү аракетинин принципалдуу маанилүү белгиси бул иш-аракетти топтолгон жана мыйзамдуу аныкталган далилдердин негизинде гана эмес, ошондой эле "мыйзамсыз божомолдорду" колдонуу менен жүзөгө ашыруу мүмкүнчүлүгүнүн көрсөткүчү болуп саналат. Ошол эле учурда, иштин бардык жагдайлары, анын ичинде күнөөсү далилденип, жок дегенде "теориялык жактан маанилүү божомолдордун" жардамы менен божомолдонбошу керек.

Экинчи жагынан, криминалистиканын өзүндө кылмыштын объективдүү жагын иштин жагдайлары жана билимдин объектиси катары кароого ченемдик-укуктук мамиле бар. Мындай мамиле физикалык жана психологиялык жүрүм-турумдун юридикалык жактан маанилүү элементтери катары кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарын белгилөөнүн когнитивдик аспектинин жана ага тиешелүү гносеологиялык ченемдерди бөлүп салууга жол бербейт. Демек, бул маселе боюнча соттук-медициналык адабиятта коомдук коркунучтуу жосундар жана кесепеттер жөнүндө, ошондой эле күнөө жана башка кылмыш объективдүү жана субъективдүү жактары жөнүндө жазык мыйзамдарынын ченемдерин жөнөкөй берүү бар.

Ошол эле учурда, кылмыштын объективдүү тарабынын кылмыш-укук теориясынын жоболоруна жана милдеттерине таянуу менен, аларды изилдөөнүн криминалисттик аспектиси өзүнүн көзкарандысыз илимий максатын көздөйт - тергөөнүн жүрүшүндө кылмыштын объективдүү жана субъективдүү жактарын аныктоонун теориялык негиздерин жана соттук (тактикалык жана методикалык) ыкмаларын иштеп чыгуу. Бул когнитивдик мамиле иштин жагдайлары катары кылмыштын объективдүү жана субъективдүү тарабынын гносеологиялык өзгөчөлүктөрүн эске алууга негизделген.

Бул сот өкүмдөрү кылмыш жасоо механизмдин мыйзамдарын, кылмыш жана анын катышуучулары жөнүндө маалыматтын пайда болушун, ошондой эле ушул мыйзамдардын көрсөтмөлөрүнө негизделген кылмыштуу аракеттерди тергөө каражаттарын изилдөөчү илим катары соттук экспертизанын предмети жөнүндөгү заманбап идеяларга толугу менен дал келет.

Ошентип, төмөнкүдөй тыянак чыгарууга болот:

1) Кылмыш курамын таанып-билүү объектиси катары мүнөздөгөн объективдүү жана субъективдүү белгилер тергөө жүрүп жаткан кылмыш ишинин ажы-

рагыс түзүмдүк элементтери болуп саналат. Баңгизаттардын мыйзамсыз жүгүртүлүшү боюнча кылмыш ишинин жүрүшү жана билими боюнча криминалдык экспертизанын формалары субъективдүү факторду изилдөөнү да камтышы керек. Уюшкан кылмыштуу топтор тарабынан жасалган баңги кылмыштарын тергөө процессинде объективдүү жана субъективдүү жагы жөнүндө далилдүү маалыматтарды алуу булагы катары чагылдырылган чагылдуунун натыйжалары: а) кеңири маанидеги кылмыш иш-аракеттеринин издери, анын ичинде кылмыштуу кол салуунун объектиси жана предмети, аларды жасоонун куралдары, каражаттары жана шарттары, ошондой эле аракеттердин натыйжалары; б) аларды жасоонун психологиялык (субъективдик) механизмдерин камтыган, уюшкан кылмыштуу топтун кылмыш иш-аракеттеринин сүрөттөрү (адамдардын аң-сезиминде чагылдыруунун психикалык формасы). Албетте, кылмыштын изи түрүндө чагылдырылышынын материалдык формалары түздөн-түз кылмыштуу жүрүм-турумдун тышкы структурасын гана чагылдырат. Адамдардын эсинде сакталып калган, анын бейнеси түрүндөгү кылмыш окуясын чагылдыруунун идеалдуу түрлөрү, биринчи кезекте, тышкы көрүнүштөр жөнүндө, ошондой эле көп учурларда кабыл алынган иш-аракеттердин жана кылмыш окуясынын ички түзүмүнүн элементтери жөнүндө маалыматтарды камтыйт.

2) Изилдөөнүн натыйжалары баңги кылмыштарын иликтөөнүн соттук методологиясына бир катар жоболорду киргизүүгө негиз берет. Атап айтканда, баңги кылмыштарынын криминастикалык мүнөздөмөлөрүнүн структурасын тергөө методологиясынын баштапкы илимий концепциясы катары кылмыш иш-чарасынын субъективдүү элементтери жөнүндө маалыматтарды киргизүү менен, алардын уюшкан мүнөзүн жана алар аткарган функционалдык жана семантикалык байланыштардын сүрөттөмөлөрүн, ошондой эле алдын-ала тергөө кызматкерлери эске албаган объективдүү тараптын айрым белгилерин эске алуу менен кеңейтүү зарыл, мыйзамсыз баңгизат жана баңги заттарын жүгүртүү чөйрөсүндө жасалган кылмыштардын каралган категориялары боюнча издөө маанисине ээ.

Адабияттар:

1. Isaeva K.A., Abduraimova N.E., Balymov E., Smoilov S. Prospects of development of institute of investigative actions at the present stage in Kazakhstan and Kyrgyzstan // The Social Sciences (Pakistan). 2015. - T.10. - № 3. - С. 243-248.
2. Абдукаримова Н.Э. Уголовно-правовая и криминалис-

- тическая характеристика наркопреступлений, совершенных организованными преступными группами: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.08, 12.00.09 - Бишкек, 2011. - 26 с.
3. Теоретические основы квалификации преступлений / Кудрявцев В.Н. - М.: Госюриздат, 1963. - 324 с.
 4. Исаева К.А., Келдибекова А.Б. К вопросу о правовом регулировании борьбы с организованной преступностью в Кыргызской Республике // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2017. №10. - С. 118-122.
 5. Петелин Установление субъективной стороны преступления в процессе расследования. (Теоретические и тактико-методические аспекты). Дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 - М., 1992. - 436 с.
 6. Абдукаримова Н.Э., Шайлыбаев Н.Э. Юридическая конструкция в уголовном праве // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2018. - №8. - С. 119-120.
 7. Абдукаримова Н.Э., Эркинбеков Э.Э. Значение определений предметов наркопреступлений при рассмотрении данной категории дел // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2018. - №8. - С. 112-114.
 8. Расследование убийства. Квалификация. Предмет доказывания: Методические указания в схемах / Каганович И.Б., Соя-Серко Л.А. - М.: Изд-во Всесоюзного инст. по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1977. - 143 с.
 9. Каганович И.Б., Соя-Серко. Расследование убийств. Квалификация Предмет доказывания. М., 1977.
 10. Полевой Н.С. Криминалистическая кибернетика. - М., 1982. - С. 42-47.
 11. Исаев К.А., Маркабаев К.А. Сущность и понятие криминалистической характеристики отдельного вида преступлений // Известия ВУЗов (Кыргызстан). - 2011. - №10. С. 30-33.
 12. Злобин Г.А., Никифоров Б.С. Умысел и его формы. - М., 1972. - С. 241-246.